

Potražnja za inženjerima brodogradnje velika bez obzira na probleme u brodogradilištima

str. 6. i 7.

IGOR MANDIĆ

Prestanimo govoriti o ljevici i desnici

Str. 2., 3. i 4.

Čim se svrstavamo tako pod jedan barjak, odmah smo ograničeni strojevim korakom, marševskim poretkom, razvijanjem zastava, opet u neku korist i za nekoga. A najmanje za sebe

Neki živahni moderni duh se oformio ovdje u Rijeci, u znanstvenom pogledu Rijeka je avangarda

IGOR MANDIĆ KNJIZEVNIK, FENOMENOLOG, POČASNI DOKTOR SVEUČILIŠTA U RIJEKI, O POLITIČKO IDEJAMA I BEZIDEJNOSTI, EKONOMSKIM PARADOKSIMA, TE ZARoblJENOSTI PISCA U VLASITOM JEZIKU...

Neke živane i mračne duše se pogrešno nazivaju avangardama

Akademski zajednice su autarkične pa je pravo čudo da se netko dosjetio primijetiti nekoga tko sa strane radi možda nekih sličan koristan posao, a na drukčiji način. U tom pogledu Rijeka jest avangarda, no što se tiče brodograđilišta riječi, i zato mi je s jedne strane žao što baš ovih dana dobivam ovu simboličku potvrdu za svoje pisanje dok radni ljudi nemaju novca za svakodnevno preživljavanje

**Anđel DRAGOVIĆ
MILOTOVIĆ**
intimno Vedran KARUZA

Knjizevniku, kritičaru i fenomenologu Igoru Mandiću Sveučilište u Rijeci dodijelilo je počasni doktorat za iznimno doprinos nastanku i razvoju kulturnih studija u Hrvatskoj. Sam Mandić novinarima je kazao kako mu inicijativu riječkog Sveučilišta laska jer akademski zajednice koje same sebe reproduciraju i nadove da bi ih ne reproducirali kadrovi u istu jednu besmislenu i beskorisnu svrhu repetiranja uvijek istoga – onida je pravo čudo bilo da se netko dosjetio da se može baciti pogled preko grameze tog autarkičnog sela ili grada, ili autarkično, preko bastiona te avangarde, i da se primijeti nekoga tko sa strane, vidi vruga, radi možda nekak sličan koristan posao, a na drukčiji način, dakako nepredviđen akademskim zajednicama opozitno i protivno, spratljivo, intelektualistički, postupno samovoljan način. Ali ovaj tekst, kad se to malo bolje istražiti, vidi se da zasniva nešto što je dubluko bitnije od akademskih pisanja, od kojih je najmanje 40 grupirano oko temo koje su protokulturne studije u Hrvatskoj i tadasnjaj hrvatskoj, pa čak i europskom okruženju, i prije frankofonij i angloamerikanizacije. Mnoge moje ideje, neto prvi da ih je netko prepisao, ali kasnije su akademizirane u raspruženoj i nivovalnoj studiji na Filozofskom odjelu. I kako je obječaj za kulturne studije na Filozofskom odjelu, koje ih ispašati ili biti dobrohotne.

“ Sve se svjajalo na leđi jednog namiraju koji teži. Boriti se i hramiti ne zna jer ga nema, tolo povesti

– Makar sam diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nisam se nikad bavio striktno akademskim poslom i bio u tom mljevu. A buduću da su akademski zajednice autarkične, naročito ove fakultetske, koje su zatvorene, samorodne

– one se razmijaaju unutar same sebe reproducirajući kadrove da bi ih ne reproducirali kadrovi u istu jednu besmislenu i beskorisnu svrhu repetiranja uvijek istoga – onida je pravo čudo bilo da se netko dosjetio da se može baciti pogled preko grameze tog autarkičnog sela ili grada, ili autarkično, preko bastiona te avangarde, i da se primijeti nekoga tko sa strane, vidi vruga, radi možda nekak sličan koristan posao, a na drukčiji način, dakako nepredviđen akademskim zajednicama opozitno i protivno, spratljivo, intelektualistički, postupno samovoljan način. Ali ovaj tekst, kad se to malo bolje istražiti, vidi se da zasniva nešto što je dubluko bitnije od akademskih pisanja, od kojih je najmanje 40 grupirano oko temo koje su protokulturne studije u Hrvatskoj i tadasnjaj hrvatskoj, pa čak i europskom okruženju, i prije frankofonij i angloamerikanizacije. Mnoge moje ideje, neto prvi da ih je netko prepisao, ali kasnije su akademizirane u raspruženoj i nivovalnoj studiji na Filozofskom odjelu. I kako je obječaj za kulturne studije na Filozofskom odjelu, koje ih ispašati ili biti dobrohotne.

akademski zajednice, koje je i tekstualno, i kronološki upoređivale moje pisanje s ostim što se događalo u svijetu na temu kulturalistikah, se može se reći: znanost, nego zanimanja, jer nitko nije u humanističko vijeće znanost. Znanost je nešto bez zakona, matematički, astrarni, kemija, fizika, a humanistika nije znanost, pa prema tome nitko u kulturalistika nije znanost, nego je plod jednog predanja vijeća ili društovog predanja, s time da ni ožilaz u beskaži ne koristi ničerna... Nitko od toga nije iskorio dječepir ili ka pu, jer ta ni taš koja beskorisno izlazi iz društovog predanja, kao te nepokud kad pleše svoja mreža, nešto je najgled besmisleno i beskorisno, ali ako se jedanput promatrati pazoviku mreža, kako se meni često događa na mom balkonu, da puak razmišlja u raspruženoj i nivovalnoj studiji na Filozofskom odjelu, koje ih ispašati ili biti dobrohotne.

kišaljebg života, s podnaslovom Analitika imaginarnoga u masovnoj kulturi. Netko slično nitko to čudo da nije poduzeo na temu kulturalistikah, se može se reći: znanost, nego zanimanja, jer nitko nije u humanističko vijeće znanost. Znanost je nešto bez zakona, matematički, astrarni, kemija, fizika, a humanistika nije znanost, pa prema tome nitko u kulturalistika nije znanost, nego je plod jednog predanja vijeća ili društovog predanja, s time da ni ožilaz u beskaži ne koristi ničerna... Nitko od toga nije iskorio dječepir ili ka pu, jer ta ni taš koja beskorisno izlazi iz društovog predanja, kao te nepokud kad pleše svoja mreža, nešto je najgled besmisleno i beskorisno, ali ako se jedanput promatrati pazoviku mreža, kako se meni često događa na mom balkonu, da puak razmišlja u raspruženoj i nivovalnoj studiji na Filozofskom odjelu, koje ih ispašati ili biti dobrohotne.

– Makar sam diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nisam se nikad bavio striktno akademskim poslom i bio u tom mljevu. A buduću da su akademski zajednice autarkične, naročito ove fakultetske, koje su zatvorene, samorodne

– one se razmijaaju unutar same sebe reproducirajući kadrove da bi ih ne reproducirali kadrovi u istu jednu besmislenu i beskorisnu svrhu repetiranja uvijek istoga – onida je pravo čudo bilo da se netko dosjetio da se može baciti pogled preko grameze tog autarkičnog sela ili grada, ili autarkično, preko bastiona te avangarde, i da se primijeti nekoga tko sa strane, vidi vruga, radi možda nekak sličan koristan posao, a na drukčiji način, dakako nepredviđen akademskim zajednicama opozitno i protivno, spratljivo, intelektualistički, postupno samovoljan način. Ali ovaj tekst, kad se to malo bolje istražiti, vidi se da zasniva nešto što je dubluko bitnije od akademskih pisanja, od kojih je najmanje 40 grupirano oko temo koje su protokulturne studije u Hrvatskoj i tadasnjaj hrvatskoj, pa čak i europskom okruženju, i prije frankofonij i angloamerikanizacije. Mnoge moje ideje, neto prvi da ih je netko prepisao, ali kasnije su akademizirane u raspruženoj i nivovalnoj studiji na Filozofskom odjelu. I kako je obječaj za kulturne studije na Filozofskom odjelu, koje ih ispašati ili biti dobrohotne.

Igor i Slavica Mandić

Znakovna komponenta
U Rijeci ste davno objavili važnu kulturnu studiju?
– Sve prvi važni kulturni radovi, odabim i uobličim, objavio je na početku 1970-ih u Rijeci. Ovdje je dakle izlazio prva moja knjiga na temu, a zove se *Milotovićova avangarda*.

Esapistička funkcija književnosti?
Zato ima tako puno selihite literature?
– Pa kad nitko ništa. A kad nitko ništa pametno.

– Pa je ne znaš ništa pametno.
– U sve se bježi, što god je bilo čisto. I bio čita Flauberta i Dostojevskog. I 40 posto štiva je bijeljanje i ima svoju esapističku funkciju koja nije uvijek za preživljavanje i negiranje. Ona ima svoju govoru hipokritičku funkciju i pomaže ljudima da nauče neke osionice u životu.

Riječko sveučilište prepoznalo je u tome znanstvenu komponentu.
– Iako je i znanstvenim. Jer, u Rijeci je obimnije studiji za kulturalistiku. Ne znam kada i kako, i ako je rodnostnik ili rodoljubivost svega tope, što je prvi rekao. Ajmo u okviru filozofskog fakulteta otvoriti odisej za kulturalistiku... u Neograd. Svoje kulturalističke nemaju ni Zagreb ni Ljubljana, ni Beograd. Imaju kolege u okviru istovane filozofije, ali posredni odjel ima samo Rijeka... I to je fenomenalno, nešto važniji moderni dihi se osimio ovu u Rijeci. Dakle, ovo sveučilište ima nešto na skladu s kretanjima u vremenim i prostoru svijeta, nego da svojim doprinosom, utrkao autarkičnosti akademski zajednice, može nešto pametno, konkretno i

stavstveno reči o svijetu u kojem živimo.
Je li Rijeka odila i dalje neka vrsta avangarde u Hrvatskoj?
– U ovom pogledu da, ne znam je li baš u svim pogledima. Što se tiče brodograđilišta, ne, ali u ovom pogledu da. Zato mi je s jedne strane žao što baš ovih dana dobivam ovu simboličku potvrdu za svoje pisanje za koje je radnje ljude baš brige, baš njih žrtvuje, što lano netko na fakultetu, ja li nešto drugo, drnda o se mišljenju, strukturalizam, kulturalistika, dok oni nemaju novca za svakodnevno preživljavanje, ali to je nešto pametno smjelenje upravo ovde u Rijeci i pomaže ljudima za ugled jedne tuda snažne srednjoevropske države kao

što je Jugoslavija. I a mi smo danas kao Hrvatska, kako kaže jedan višestruki, jedna od najboljih srednjoevropskih država.
I svjedociamo raspadanju zadužiti ostalca industrije koje smo naslijedili?
– Naslijedili. Sviotvri. Svi ti ljudi koji tamo rade 30, 40 godina su otvorili ti i stvorili. Oni i njihovi otoci i djedovi. Nismo nitko naslijedili nego je sve to stvoreno nekada našeg radnog naroda.
Medim naslijediti je živog stvoreno.
– To je baš slično je to stvarati, ali i pojmom radnja bačen je u zašepak je jedan gospodaru, ili fotografski aparat, ili izdavačko pojmove iz optičnja je radnik postao djelatnik, a to nije samo tako narzljebniznapanje, nego je riječ, jer mijenja se dubinski

Pojam 'postjugoslavenski' je korisna ironija

Kako doživljavate pojam 'postjugoslavenski književnost. Što je to?
– Ne postoji kao cjelina, ali se može kao jedina ironična 'povratak' kako bismo rekli, preživlavanje onima bio to želi. Ja to isto za sebe mogu reći da sam postjugoslavenski, utoliko što sam preživio Jugoslaviju, ali apsolutno u hrvatskom jeziku, na hrvatskom terenu, kod hrvatskih čitatelja i kod hrvatske publike, makar je moja publika rasula po cijeloj većini Jugoslaviji. A pojam 'postjugoslavenski' je možda jedan mali, sitninski pokušaj da se nešto obnovi, ali to je teško, jer da upotrijebim jednu staru metaforu, pastu za zube kad jednom ispešede, vije je ne može vratiti u zubu. Tako je i ovdje: iscurila knji i ne možeš je vratiti natrag mehanikom putem, makar, žicama, zobjetama... Gotovo je. Ali kad jedna mala ironija... Da. Te ironije su poretek korijenje jer one dovode do biserina one koji zabranjavaju sam pojam 'jugoslavenski' pa čak i u tom vrtu sitnog metafori 'postjugoslavenski'. Da različitaj jednu ustašodnu grupaciju, vrijedi malož blažavo.

svijeta, a oni koji su vjerovali, jastva, avur, u biblijsku proročanstva – druge partije nije bilo – preživlavi su to gotovo kao silaz da je nastupio apokaliptičko-nimonske pojave.
Imamo Sabor.
Pisali ste o njemu. Danas neki ekonomisti tvrde da cijelom negativne prijetnje eutanazija, misliju prikom se našljavjanje, druzive emigracije trendov, bace institucije ih.
– Tako se apokaliptičko viještenje ponavljaju kroz historiju. Svaki vijećnik u političkoj ili ideološko-jezički radnik kroz povjest zaplje ili ideološko-kampove izvan naše države, politički, ideološki, prema tome, što je njima. Sve se raspaše, sve se proguralo... Kada su baršati osovotvri firm, ili lozima i politična osion vremenice se činilo da je nastao sumrak

ISTRAŽIVANJE KOLIKO I NA ŠTO TROŠE GOSTI U OPATIJI, RIJECI I RIJEČKOM PRSTENU

Turistička potrošnja na Kvarneru raste, ali dominira smještaj

Do povećanja prosječne dnevne potrošnje, sa 77,8 eura u 2014. na 84,9 eura u 2016. godini, u najvećoj je mjeri došlo zbog značajno više potrošnje na smještaj, dok se potrošnja u svim ostalim kategorijama, osim hrane i pića, značajno smanjila, pokazuje istraživanje prof. dr. Dore Smolčić Jurdana i doc. dr. Daniele Soldić Frelta s Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji

Alenka JURIČIĆ BUKARIKA

Koliko i na što troše gosti koji posjećuju Opatijsku rivijeru te Rijeku i riječki prsten, pitanje je na koje je, uz ostalo, odgovor dalo istraživanje prof. dr. Dore Smolčić Jurdana i doc. dr. Daniele Soldić Frelta s Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji (FMTU) pod nazivom »Promjene u obilježjima turističke potrošnje riječkih i opatijskih turista«. Dijelovi ovog opsežnog istraživanja objavljeni su kao izvorni znanstveni radovi u časopisu *Ekonomski pregled*, kao i u jednom od najstarijih i najuglednijih časopisa koji već preko 70 godina objavljuje radove iz područja turizma – *Tourism Review*.

Naime, u okviru znanstvenog projekta »Identificiranje ekonomskih i društvenih odrednica turističke potrošnje u cilju prevladavanja sezonalnosti destinacije« (ZP UNIRI 3/15), znanstveni tim FMTU-a proveo je 2016. godine istraživanje stavova i potrošnje turista na području Opatijske rivijere i Rijeke i riječkog prstena. Prema riječima prof. dr. Smolčić Jurdana, radi se o svojevrsnom proširenju i nastavku istraživanja provedenog u 2014. u okviru izrade doktorskog rada docentice Soldić Frelta. Njegovim se istraživanjem iz 2014. prikupilo 523 anketna upitnika i ono je obuhvatilo stavove i potrošnju onih turista koji su boravili u navedenim destinacijama od svibnja do kraja kolovoza.

Značajne promjene

– Iako je turizam na ovom području još uvijek sezonskog karaktera, vidljivi su značajni pomaci u kontekstu cjelogodišnjeg turizma. Upravo smo iz tog razloga dvije godine nakon toga odlučili istraživati stavove i po-

Sadržaji u okviru EPK trebali bi dovesti do povećanja potrošnje turista

trošnju tijekom cijele godine kako bismo utvrdili postojanje eventualnih razlika u sezoni i izvan nje. Navedeno istraživanje je uključilo 1.249 ispitanika, odnosno turista u dobi od 18 ili više godina koji su na području Rijeke i riječkog prstena te Opatijske rivijere ostvarili najmanje jedno noćenje. Naš je Fakultet u ranijem periodu provodio projekt »Ocjena turističke ponude Kvarnera«, no zadnje je istraživanje provedeno 2011. Institut za turizam u Zagrebu provodi istraživanja o potrošnji i stavovima turista pod nazivom TOMAS Ljeto, no Institut objavljuje objedinjene rezultate za priobalne županije iz kojih nije moguće iščitati pojedinačne rezultate po gradovima ili općinama. Stoga su za Rijeku i riječki prsten te Opatijsku rivijeru vrlo značajni ovi rezultati istraživanja jer su fokusirani isključivo na sta-

U 2016. je smanjena dnevna potrošnja na zabavu i kulturu sa 7,4 eura na 5,2 eura (6,1 posto ukupne dnevne potrošnje), kupnja u destinaciji smanjila se na 8,9 eura, izleteli su s 6,3 eura pali na 2,5 eura, dok je trošak sporta sa 2,2 smanjen na 1,3 eura

vove i potrošnju onih turista koji borave upravo na ovom području, istakla je Smolčić Jurdana.

Konkretno, prema istraživanju TOMAS Ljeto iz 2014., unatoč povećanju prosječne turističke potrošnje na razini primorskih županija, potrošnja turista na području Primorsko-goranske županije bila ispod prosječne potrošnje turista u Hrvatskoj. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da su u 2014. godini turisti u hrvatskim priobalnim županijama u prosjeku trošili 66 eura, dok su na području Primorsko-goranske županije trošili tek nešto više od 57 eura. No na području Opatijske rivijere i Rijeke i riječkog prstena situacija u pogledu visine prosječne dnevne potrošnje nešto drugačija zbog specifične strukture njihovih smještajnih kapaciteta u kojima veliki udio otpada na hotelski smještaj. Obzirom da su dosadašnja istraživanja pokazala kako gosti koji borave u hotelima troše u destinaciji više od onih koji borave u drugim oblicima smještaja, turisti na ovom području očekivano troše više u odnosu na druge priobalne destinacije, 84 eura po danu.

– Stoviše, uspoređujući izolirano Rijeku i riječki prsten te Opatijsku rivijeru s rezultatima TOMAS Ljeto 2017., našim se istraživanjem utvrdilo kako turisti na ovom području troše više od prosječne potrošnje turista u svim priobalnim hrvatskim županijama s izuzetkom turista u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, koja očekivano odstupa od ostalih priobalnih županija kada je riječ o turističkoj potrošnji, kažu autorice istraživanja o potrošnji opatijskih i riječkih

gostiju. Prosječna dnevna potrošnja ispitanika je u 2014. godini iznosila 77,8 eura, dok je u 2016. ona bila statistički značajno viša te je dosegla 84,9 eura. U obje godine najveći dio svojeg turističkog budžeta ispitanici su trošili na smještaj, potom na hranu i piće te kupnju, što je u skladu s rezultatima istraživanja TOMAS Ljeto iz 2014. i 2017.

Autorice istraživanja ukazale su kako je znakovito da se visina prosječne dnevne potrošnje ispitanika statistički značajno promijenila u šest od ukupno sedam kategorija potrošnje. Tako je utvrđena statistički značajna promjena u visini dnevne potrošnje na smještaj, zabavu i kulturu, sport, kupnju, izlete i druge proizvode i usluge u destinaciji. S druge strane, nije bilo značajne razlike u dnevnoj potrošnji na hranu i piće. Ispitanici su 2014. u prosjeku na hranu i piće trošili 16,6 eura, a 16,8 eura u 2016.

Sezonalnost

U 2014. ispitanici su na smještaj u prosjeku trošili dnevno 29,9 eura, što je činilo 38,4 posto njihove ukupne dnevne potrošnje, a dvije godine kasnije na smještaj se u prosjeku dnevno trošilo 48,1 eura, odnosno čak 65,7 posto dnevne potrošnje ispitanika. Važan je i podatak da je u 2016. smanjena dnevna potrošnja na zabavu i kulturu i to sa 7,4 eura na 5,2 eura, odnosno 6,1 posto ukupne dnevne potrošnje. U 2014. se, s druge strane, na zabavu i kulturu trošilo 9,5 posto dnevnog budžeta. Slična je situacija i s potrošnjom na izlete koja je drastično opala u 2016. godini kada je činila samo 2,8 posto prosječne dnevne potrošnje turista.

EPK kao motiv

– Realno je za očekivati da će i u godinama ispred nas, s razvojem projekta Rijekka 2020 – Europska prijestolnica kulture, još više porasti udio gostiju koji će po prvi puta posjetiti riječko i opatijsko područje. Treba napomenuti kako je trend suvremenih turista da sve više istražuju nove destinacije. Stoga je za očekivati kako će vrlo često birati destinacije koje još nisu posjetili, ne zato što nisu zadovoljni destinacijama u kojima su već boravili već zato što žele iskusiti nešto novo, nešto što do tada još nisu doživjeli, istakla je prof. dr. Smolčić Jurdana.

Na kupnju u destinaciji se u 2014. trošilo 10,4 eura, da bi taj trošak bio smanjen na 8,9 eura, izleteli su s 6,3 eura pali na 2,5 eura, a primjerice trošak sporta je sa smanjen sa 2,2 na 1,3 eura. Analiza strukture turističke potrošnje ukazuje na činjenicu da je do povećanja ukupne prosječne potrošnje u najvećoj mjeri došlo upravo zbog značajno više potrošnje na smještaj, dok se potrošnja u svim ostalim kategorijama, osim hrane i pića, značajno smanjila. Ovakvi rezultati ukazuju na potrebu diversifikiranja i inoviranja turističke ponude ovih destinacija, posebice kada je riječ o proizvodima i uslugama izvan smještajnih kapaciteta. Isto tako, rezultati ukazuju na to da oni koji su više puta posjetili destinaciju imaju tendenciju trošiti manje za razliku od onih koji u destinaciji borave prvi put. U skladu s time, strani turisti troše više u destinaciji u odnosu na domaće turiste.

Posebno je zanimljivo spomenuti kako rezultati ukazuju da turisti na području Opatijske rivijere i Rijeke i riječkog prstena ostvaruju najvišu prosječnu dnevnu potrošnju u razdoblju od lipnja do rujna (85 eura) dok manje troše u ostalom dijelu godine, 79 eura. S druge strane, također je evidentno kako su najzadovoljniji kada je riječ o svim elementima turističke ponude upravo u ljetnim mjesecima, dok njihovo zadovoljstvo opada u drugim dijelovima godine što se može pripisati manjoj ponudi sadržaja.

– Dakle, ukoliko se želi povećati turistička potrošnja, a time i ekonomski učinci turizma, potrebno je daljnje unaprjeđenje kvalitete svih elemenata turističkog proizvoda. Istraživanja turističke potrošnje na razini destinacije vrlo su važna jer su njihovi rezultati korisni smislu razumijevanja obrazaca ponašanja turista – potrošača, što treba biti smjernica za buduća ulaganja i poduzetničke aktivnosti, te će u konačnici pomoći povećanju ekonomskih učinaka turizma.

